

HALINA GUZOWSKA¹

**Działalność społeczna Starokatolickiego
Kościoła Mariawitów do roku 1935
– próba porównania
do czasów współczesnych**
**Social Action of the Old Catholic Mariavite Church.
A comparison with contemporary times**

Słowa kluczowe: działalność społeczna, Kościół Starokatolicki Mariawitów, wykluczenie, pomoc społeczna, integracja społeczna

Keywords: social activity, the Old Catholic Mariavite Church, social exclusion, welfare, social integration

Streszczenie

Działalność społeczna od początku wpisła się w tradycję Kościoła Starokatolickiego Mariawitów, stanowiąc jedną z jej cech charakterystycznych, tak jak polska geneza wyznania. Dokonania siostr zakonnych, kapłanów i wiernych pod przewodnictwem założycielki, Marii Franciszki Kozłowskiej, których celem było wspieranie wszystkich wymagających pomocy bez względu na wiek, pochodzenie i wyznanie określić można mianem wielkiego dzieła pomocy. W wielu parafiach tworzono sierocińce oraz tanie i bezpłatne kuchnie. Organizowano przytulki dla osób starszych i chorych. Działały zakłady i warsztaty rękodzielnicze, tanie sklepy, piekarnie i wytwórnie wód gazowanych. Urządzano kursy, na których można było podwyższać kwalifikacje. Wznoszono domy mieszkalne dla bezdomnych parafian, zakładano i prowadzono gospodarstwa rolne.

Dokonania te stanowią jedyny w Kościele Katolickim przykład prowadzonej konsekwentnie pracy na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Praktycznej pracy u podstaw, nieregulowanej żadnymi ustawami i aktami wykonawczymi do nich, którą można porównać z prowadzonymi współcześnie działaniami z zakresu pomocy i integracji społecznej

---

¹ Mgr Halina Guzowska, doktorantka Wydziału Teologicznego Chrześcijańskiej Akademii Teologicznej w Warszawie.

Abstract

Social action formed part of the tradition of the Old Catholic Mariavite Church from its very beginnings, becoming one of its key characteristics – rather like the Polish genesis of faith. Under the leadership of the foundress of Mariavitism, Maria Franciszka Kozłowska, nuns, priests and the faithful were ‘born’ whose aim was to help all those in need irrespective of their age, background or denomination. This may be described as a great aid work. In many parishes, orphanages and cheap or free soup kitchens were created, shelters for the elderly and the sick were organized, factories and craft workshops as well as cheap shops, bakeries and mineral water manufacturing companies were set up. Living accommodation for the homeless of the parishes were built and farms were set up and run.

These activities are the only example in the Catholic church of work consistently carried out on behalf of those people who are at risk of social exclusion. It is practical grass roots work, unregulated by laws and acts and may be compared to contemporary activities in the area of aid and social integration.

„Bo trzeba uwierzyć sercem, by zostać usprawiedliwionym, wyznać natomiast ustami, aby być zbawionym” (Rz 10, 10). Te słowa św. Pawła z Listu do Rzymian wydają się być doskonałym wstępem do życia i działalności Marii Franciszki Kozłowskiej, założycielki mariawityzmu, jedyne wyznania o rdzennie polskich korzeniach, liczącego ponad 110 lat i prowadzonej od początku jego istnienia pracy społecznej.

Założycielka

Feliksa Magdalena Kozłowska (nosząca imiona zakonne Maria Franciszka) urodziła się 27 maja 1862 roku w Wielicznej koło Węgrowa, w rodzinie rzymskokatolickiej Jakuba i Anny z Olszewskich, wywodzącej się ze zubożałej szlachty polskiej. Kiedy miała 8 miesięcy, jej ojciec wyruszył do powstania styczniowego, w lutym 1863 roku poległ w bitwie pod Węgrowem².

---

² Oprac. na podst.: Kozłowska 2002. [Wcześniejsze wydania Dzieła Miłosierdzia ukazały się w roku 1922 i 1927, są trudno dostępne. Przywołane powojenne wydanie, oznaczone jako trzecie, opatrzone wstępem Zdzisława Marii Włodzimierza Jaworskiego,

W 1872 roku przeprowadziła się wraz z matką do Warszawy. Tutaj rozpoczęła naukę na pensji u hrabiny Skarbek, którą kontynuowała w IV gimnazjum żeńskim w Warszawie.

Mając 21 lat wstąpiła do ukrytego Zgromadzenia Sióstr Franciszkanek od Cierpiących, działającego w Warszawie przy ul. Wilczej 7. Siostry z tego zgromadzenia żyły w oparciu o III regułę św. Franciszka. Pracowały jako opiekunki zamożnych chorych w ich domach. Feliksa Kozłowska, będąc w tym zgromadzeniu 2 lata, z narażeniem własnego zdrowia opiekowała się chorymi. I ten moment – jak się wydaje – można uznać za początek jej pracy społecznej w dzisiejszym tego słowa znaczeniu: opiekuna/asystenta osoby chorej/niepełnosprawnej.

We wrześniu 1887 roku, za radą i aprobatą o. Honorata Koźmińskiego (Kozłowska 2002, 12-13; por. Mames 2015, 11.22), założyła w Płocku ukryte Zgromadzenie Sióstr Ubogich świętej Klary, które później przybrało nazwę Zgromadzenia Sióstr Mariawitek Nieustającej Adoracji Ubłagania. Zgromadzenie to działało oficjalnie jako pracownia szycia bielizny i robót kościelnych. Pod kierownictwem założycielki, siostry, wykonując na zamówienie różne prace, uzyskiwały środki na własne utrzymanie i doskonaliły swoje umiejętności.

W dniu 2 sierpnia 1893 roku w rzymskokatolickim kościele seminaryjnym w Płocku otrzymała pierwsze objawienie o „Dziele Wielkiego Miłosierdzia” (Kozłowska 2002, 19) i tę datę przyjmuje się za początek mariawityzmu i powstania „Zgromadzenia Kapłanów pod nazwą Maryawitów” (Kozłowska 2002, 19; zob. Mames 2015, 27). Objawienie to (kolejne objawienia otrzymywała w następnych latach aż do 1918 roku) wyznaczyło jej szczególną misję w Kościele. Jednak objawienia i posłannictwo Marii Franciszki Kozłowskiej nie zostały przyjęte przez polskich hierarchów i Rzym, lecz potępione. W dniu 5 grudnia 1906 roku Kongregacja Świętej Rzymskiej i Powszechnej Inkwizycji nałożyła na nią imienną ekskomunikę.

ówczesnego Biskupa Naczelnego Kościoła Starokatolickiego Mariawitów, ukazało się w wersji skróconej z pominięciem niektórych ksiąg]; por. także Rybak 2011.

Jeszcze w tym samym 1906 roku mariawici wyodrębnili się z Kościoła Rzymskokatolickiego, zorganizowali własne parafie, zaczęli budować kościoły i kaplice oraz budynki na działalność kulturalno-oświatową i społeczną, którą zainicjowała Maria Franciszka. Z jej też inicjatywy, w latach 1911-1914, wybudowano w Płocku mariawicką katedrę i klasztor³. Maria Franciszka Kozłowska zmarła 23 sierpnia 1921 roku w Płocku i spoczywa w podziemiach katedry.

Początki mariawityzmu i pracy społecznej jego wyznawców

Mariawityzm jest jedynym wśród wyznań chrześcijańskich w kraju o rdzennie i czysto polskiej genezie, uściślając – mazowieckiej. Narodził się na ziemiach polskich pod zaborem rosyjskim; został uznany za prawnie istniejący jako związek religijny dekretem rządu rosyjskiego (ówczesnych władz na ziemiach polskich) z dnia 28 listopada 1906 roku⁴. Nazwa mariawita pochodzi od łacińskich wyrazów *Mariae vitam (imitans)* – (naśladujący) życie Maryi, od zalecanego wszystkim członkom zgromadzeń zakonnych: żeńskiemu, męskiemu, tercjarzy i bractwu wiernych życia w pokorze, cichości, miłości bliźniego i w zgodzie z wolą Bożą.

W styczniu 1907 roku ukazał się pierwszy numer czasopisma „Maryawita – Czciiciel Przenajświętszego Sakramentu” a msze święte zaczęto odprawiać w języku narodowym. Do końca tegoż roku wybudowano ponad 20 kościołów i 8 kaplic oraz uruchomiono 10 ochronek. To był początek zakrojonej na skalę nieporównywalną – nie waham się użyć tego stwierdzenia – nawet do dzisiejszej samorządowej i pozarządowej pomocy społecznej, co postaram się wykazać w dalszej części artykułu.

---

³ Katedrę i klasztor wzniesiono na posesji zakupionej przez Marię Franciszkę Kozłowską w 1902 roku przy ul. Dobrzyńskiej, obecnie Kazimierza Wielkiego. W 1918 roku nadano jej nazwę Świątynia Miłosierdzia i Miłości.

⁴ Dekret ten był: „Pierwszym aktem wykonawczym kładącym podwaliny pod zewnętrzną organizację mariawityzmu i normującym jego uprawnienia”. Por. „Krótka Historia Staro-Katolickiego Kościoła Mariawitów, (ciąg dalszy)”, 1965, 12.

Działalność społeczna do roku 1935⁵

„Religia Chrystusowa, z istoty swej, jest Religią Miłości⁶. Miłość Boga i bliźniego, zawsze stwierdzana czynami, – to cała jej treść, to jej zasada” (Kozłowska 2002, 108) – pisała Maria Franciszka Kozłowska w „Uzupełnieniu do życia duchownego” (Kozłowska 2002, 108-152), wskazując drogę do bycia mariawitą, miłującym Boga i bliźniego. dalej: „Chrześcijanin powinien rozumieć, że wobec Chrystusa wszyscy równi jesteśmy, że według Chrystusa potrzebującym nie należy się «miłosierdzie», ale «prawa» płynące z zasady miłości bliźniego” (Kozłowska 2002, 119). Owe prawa legły u podstaw pracy społecznej na rzecz sierot, ludzi ubogich, starych, chorych, pozbawionych opieki, domu, możliwości zarobkowania. Ta praca, czy używam tu zamiennie, działalność społeczna, prowadzona od początku istnienia mariawityzmu, pod przewodnictwem Marii Franciszki, przez kapłanów i siostry zakonne oraz społeczność mariawicką była odpowiedzią na zapotrzebowanie nie tylko wiernych, ale również osób spoza Kościoła. Stanowiła także – podjętą przez historycznie bardzo młody i niewielki liczebnie Kościół – udaną próbę rozwiązania kwestii społecznej, dającej w coraz bardziej widoczny sposób o sobie znać zarówno w miastach, jak i na obszarach wiejskich.

Mariawickie działania społeczne przełomu XIX i XX wieku mają źródło w objawieniach Marii Franciszki Kozłowskiej i w encyklice papieża Leona XIII *Rerum novarum* z 1891 roku (Mames 2015, 29), która – jak pisał obecny biskup Kościoła Starokatolickiego Mariawitów, Michał Maria Ludwik Jabłoński – „stała się nie tylko głosem w dyskusji na tematy społeczne, ale jej treść stanowi niejako fundament społecznej

---

⁵ W 1935 roku doszło do rozłamu w mariawityzmie: obok Starokatolickiego Kościoła Mariawitów z siedzibą w Płocku (tzw. denominacja płocka) z biskupem naczelnym Klemensem Marią Filipem Feldmanem (obecna nazwa to Kościół Starokatolicki Mariawitów), powstał Kościół Katolicki Mariawitów z siedzibą w Felicjanowie (tzw. denominacja felicjanowska) z abp. Janem Marią Michałem Kowalskim na czele. Stąd przyjęty przeze mnie zasięg czasowy niniejszej pracy.

⁶ W cytatach zachowano oryginalną pisownię.

nauki Kościoła i jest w pewnym sensie odzwierciedleniem tamtych czasów, nabrzmiałych od problemów społeczno-gospodarczych” (Jabłoński 1975, 3). Bp Maksymilian Rode, prof. ChAT, naukowiec, społecznik i publicysta, słusznie zauważył, że: „Jako odrębna organizacja kościelna Mariawityzm począł urzeczywistniać swój program nie tylko religijno-moralny, lecz przede wszystkim przedstawił swój program społeczny” (Jabłoński 1975, 13).

Kapłani mariawicki pochodzili przeważnie z klasy chłopskiej, robotniczej oraz drobnomieszczanstwa, znali zatem doskonale niedostatki życia mieszkańców wsi, robotników i ubogich mieszczan. Stąd też, równoległe z „budowaniem” swojego Kościoła, zaczęli realizować program społeczny przywracający prawa, o których pisała Maria Franciszka Kozłowska.

Jako jedne z pierwszych podejmowano działania oświatowe. W domach parafialnych, budowanych obok nowych kościołów, powstawały bezpłatne szkoły elementarne i podstawowe dla dzieci oraz ochrony prowadzone według systemu Fröbela (Mames 2015, 191). W salach mieszczących te instytucje wieczorami prowadzone były kursy dla młodzieży i dorosłych analfabetów⁷, zarówno mężczyzn jak i kobiet. Dalszą wiedzę mogli oni później zdobywać w tworzonych również przy parafiach salach zajęć, świetlicach, czytelnich i bibliotekach. Z czasem powstało też mariawickie progimnazjum.

W wielu parafiach siostry mariawickie organizowały i prowadziły sierocińce i żłobki dla dzieci pozbawionych opieki rodzicielskiej oraz ochronki dla ubogich dzieci w wieku 3-7 lat (Mames 2015, 224-227, 233-235). Wychowywały się w nich nie tylko dzieci mariawickie, ale także dzieci innych wyznań, często nieznanymi, m.in. podrzucane pod mury kościołów przez samotne matki. Później dzieci te kończyły mariawickie bezpłatne szkoły podstawowe. Funkcjonowały też internaty

---

⁷ Ich uczestnikami były osoby w wieku prawdopodobnie już 14 lat, por. Mames 2015, 68.

przeznaczone dla uczennic oraz dla sierot (Jaworski 1980, 10).

Dla młodzieży i bezrobotnych dorosłych uruchamiano warsztaty rzemieślnicze, w których mogli uczyć się różnych zawodów, oraz zakłady usługowe (m.in. stolarskie, szewskie, tokarskie, introligatorskie, kowalskie, ślusarskie, wikliniarskie, pończosznicze, hafciarskie, robót kobiecych), gdzie znajdowali zatrudnienie (Jaworski 1981, 1-2).

Zakładano cegielnie, które dostarczały materiału dla nowo budowanych parafii i domów parafialnych. Wznoszono ogólnodostępne łąnie, uruchamiano tanie sklepy (prowadzone przez stowarzyszenia spożywcze), piekarnie i wytwórnie wód gazowanych. Organizowano bezpłatne lub tanie kuchnie dla bezrobotnych, z których korzystać mogli wszyscy bez względu na wyznanie (Jaworski 1981, 3).

Kapłani, przy wydatnej pomocy sióstr zakonnych i parafian, tworzyli i prowadzili wspomniane już wzorcowe gospodarstwa rolne, w których wykorzystywano „nowe narzędzia rolnicze, nawozy sztuczne i stosowano płodozmian, zachęcając do tego miejscową i okoliczną ludność” (Rybak 2011, 121). Zakładano sady i pasieki, które – choć prowadzone przez braci i siostry zakonne – dawały także zatrudnienie parafianom i fundusze na kolejne działania społeczne. Ze środków w nich wypracowanych utrzymywano, tworzone przy niektórych parafiach, przytułki dla ludzi chorych i ubogich. Pomagano też ludziom samotnym, starym i chorym, pozostającym we własnych domach, zapewniając im m.in. sprzątanie, pranie bielizny. Zaangażowani w tę pracę byli głównie parafianie – zrzeszeni w Związku Wspomagania Ubogich (Mames 2015, 123).

Trzy zakupione przez mariawitów majątki ziemskie na Mazowszu, po rozparcelowaniu, przekazano bezrobotnym parafianom, zapewniając w ten sposób blisko 120 rodzinom źródło utrzymania i własny dach nad głową.

W niektórych miastach, np. w Warszawie czy Łodzi, stworzone w tym celu spółdzielnie mieszkaniowe budowały tzw. domy ludowe (Jaworski 1981, 9-10). Wkładem wnoszonym przez przyszłych mieszkańców była przeważnie praca przy budowie i robotach wykończeniowych.

Organizowano kasy spółdzielcze zwane towarzystwami pożyczkowo-oszczędnościowymi (Jaworski 1981, 9-10).

Prowadzono własne ambulatoria i apteki, zakładano szpitale dla cywilów i rannych żołnierzy – funkcjonowały one m.in. w okresie I wojny światowej⁸.

We własnej drukarni wydawano książki, broszury i czasopisma (m.in. wspomnianego już „Maryawitę” wraz z dodatkiem „Wiadomości”/„Wiadomości Maryawickie”). Prasa mariawicka, oprócz publikacji o tematyce religijnej, zajmowała się również upowszechnianiem oświaty i dostarczaniem wiedzy z tak różnych dziedzin, jak np. przemysł, rolnictwo i higiena (Mames 2015, 69-70).

Środki finansowe, niezbędne do zakrojonej na tak wielką skalę pracy społecznej, mariawici czerpali – jak już wspomniano – z dochodów z działalności gospodarczej oraz ofiar rzeczowych lub pieniężnych kaptanów, sióstr zakonnych i parafian. Na działalność społeczną przekazywany był także dochód ze sprzedaży prasy. Dofinansowanie rządowe i środki pochodzące z podatku szkolnego przeznaczone były wyłącznie na szkolnictwo (Mames 2015, 87).

Współczesna pomoc społeczna⁹

Mariawickie dzieło pomocy społecznej, bo tak można określić te dokonania, swoją rozległością daje się porównać dopiero z obecnym, czyli o ponad 100 lat późniejszym systemem państwowo-samorządowej pomocy społecznej, działającym na mocy stosownych ustaw¹⁰, wspieranym ogromnymi środkami unijnymi przeznaczanymi na tzw.

---

⁸ Konspiracyjny szpital AK istniał także w Wiśniewie w czasie II wojny światowej, por. Jaworski 1981, 5.

⁹ Guzowska 2013, 123.

¹⁰ Ustawa o pomocy społecznej 2004. Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej 2011. Niektóre osoby wymienione w art. 7 ustawy o pomocy społecznej (w tym niepełnosprawne i bezrobotne) mogą także korzystać z różnych form wsparcia zapisanego w Ustawie o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, 2014.

integrację społeczną i wyrównywanie szans osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

W jednym tylko województwie, na Mazowszu, działa obecnie ponad 850 instytucji pomocy i integracji społecznej, które zatrudniają wykwalifikowaną kadrę (m.in. pracowników socjalnych, asystentów rodziny, psychologów, terapeutów). W samych tylko ośrodkach pomocy społecznej, instytucjach znajdujących się najbliżej osób potrzebujących wsparcia –mieszczących się w gminach i dzielnicach miast – zatrudnionych jest ponad 7 tysięcy pracowników etatowych i ponad 2 tysiące wolontariuszy¹¹, w powiatowych centrach pomocy rodzinie kolejnych blisko 800 pracowników etatowych, ponad 500 – w zespołach pracy socjalnej i interwencji społecznej („Ocena zasobów pomocy społecznej w oparciu o sytuację społeczną i demograficzną województwa mazowieckiego za 2013 rok” 2014). Wiele tzw. zadań zleconych z zakresu pomocy społecznej realizują także organizacje pozarządowe również zatrudniające fachową kadrę.

Zgodnie z art. 3.1 Ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej¹², jej zadaniem jest wspieranie osób i rodzin „w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia niezbędnych potrzeb i umożliwia im życie w warunkach odpowiadających godności człowieka”. Art. 7 tejże ustawy określa komu i w jakich przypadkach przysługuje pomoc społeczna. Otóż udziela się jej osobom i rodzinom m.in. z powodu: ubóstwa, sieroctwa, bezdomności, bezrobocia, niepełnosprawności, długotrwałej lub ciężkiej choroby, potrzeby ochrony macierzyństwa lub wielodzietności oraz bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, zwłaszcza w rodzinach niepełnych lub wielodzietnych. Pomoc udzielana jest w formie świadczeń pieniężnych (różnego rodzaju zasiłki: stałe, okresowe, celowe

---

¹¹ Są wśród nich przedstawiciele różnych grup społecznych i zawodowych, por. Guzowska, 2013, 127.

¹² Por. przypis 11.

i specjalne) i niepieniężnych (m.in. w formie pracy socjalnej, specjalistycznego poradnictwa, usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania, specjalistycznych usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania oraz w ośrodkach wsparcia, mieszkań chronionych, pobytu i usług w domu pomocy społecznej) („Ustawa o pomocy społecznej” 2004, art. 36).

Do niektórych osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej skierowano ponadto projekty systemowe realizowane w ramach programów finansowanych ze środków Unii Europejskiej – Europejskiego Funduszu Społecznego (85%) i 15% z budżetu państwa. W latach 2007-2013 był to np. Program Operacyjny Kapitał Ludzki, w ramach którego projekty systemowe obejmujące m.in. szkolenia podnoszące kwalifikacje zawodowe bądź umożliwiające nabycie nowych umiejętności w celu, np. zdobycia i utrzymania zatrudnienia (Grewiński 2011, 33). Uczestnikami tych szkoleń były m.in. osoby długotrwale bezrobotne, niepełnosprawne i nieaktywne zawodowo, np. ze względu na opiekę nad osobą zależną, najczęściej mieszkańcy zaniedbanych gospodarczo części kraju, w tym także niektórych części Mazowsza.

Próba porównania

Wróćmy jednak do opisaney wcześniej, w bardzo skróconej formie, społecznej działalności mariawitów. Wieczorowe kursy dla dorosłych w szkołach podstawowych i zajęcia w parafialnych świetlicach oraz czytelnich można porównać ze wspomnianym nieco wyżej systemem szkoleń w ramach projektów systemowych umożliwiających zdobycie nowych kwalifikacji i pozyskanie zatrudnienia (temu samemu służyły mariawickie warsztaty rzemieślnicze). Współczesne świetlice środowiskowe i socjoterapeutyczne, kursy i szkolenia są stałym elementem wsparcia w postaci usług społecznych świadczonych przez instytucje pomocy i integracji społecznej. Realizowane są – podobnie, jak w przypadku świetlic mariawickich – w środowisku lokalnym.

Zakłady usługowe i cegielnie – to z kolei odpowiedniki dzisiejszych formy wsparcia w pozyskaniu zatrudnienia kierowanego do osób

bezrobotnych. W tamtych czasach kierowana je do zwalnianych często z pracy z powodu wyznania mariawickiego.

Tanie sklepy, wytwórnie wód gazowanych i piekarnie – z jednej strony dawały zatrudnienie, z drugiej – umożliwiały zakupy ludziom niezamożnym. Dziś w specjalnie tworzonych tzw. tanich sklepach (choć w bardzo jeszcze niewielkiej liczbie) zaopatrują się podopieczni ośrodków pomocy społecznej, są one także prowadzone przez organizacje pozarządowe.

Ogólnodostępne łącznie doskonale wpisują się w obecny system specjalistycznych usług opiekuńczych świadczonych w miejscu zamieszkania oraz w ośrodkach wsparcia, podobnie jak ambulatoria i apteki.

Pomoc ludziom starym i chorym, pozostającym we własnych domach, to z kolei usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania obejmujące m.in. pomoc w zaspokajaniu codziennych potrzeb życiowych i opiekę higieniczną (sprzątanie, pranie bielizny, zakupy, przyrządzanie posiłków itp.).

Bezpłatne i tanie kuchnie – prowadzone są obecnie przez organizacje pozarządowe jako zadanie zlecone finansowane ze środków pomocy społecznej.

Przytulki tworzone przy wielu parafiach dla ludzi starych, chorych i ubogich – to funkcjonujące dziś domy pomocy społecznej, domy dziennego pobytu, rzadziej, choć może też w niektórych przypadkach, schroniska i noclegownie.

Żłobki, sierocińce i ochronki wpisują się w obecny system wspierania pieczy zastępczej dla dzieci pozbawionych opieki rodzicielskiej bądź z rodzin niewydolnych wychowawczo. Mało opisanym, acz niezwykle ważnym elementem w historii mariawityzmu, były adopcje osieroconych dzieci przez rodziny kapłanów. Oto fragment relacji:

Byłam sierotą oddaną do żłobka-sierocińca prowadzonego przez siostry mariawickie w Strykowie (...). Opowiadano mi, że położono mnie na schodach tego sierocińca i że byłam bardzo chora, miałam gruźlicę, nie dawano więc nawet dużych szans, że będę żyła. Potem przeniesiono mnie do Płocka, do przedszkola prowadzonego także przez mariawickie

siostry. Tam chodziłam też do szkoły podstawowej. W 1939 roku, po wejściu do Polski hitlerowców, mariawici musieli oddać budynek sierocińca. Ja zostałam skierowana do rodziny kapłana Augustyna Gostyńskiego i jego żony, siostry Józefy Gostyńskiej. Jestem więc najlepszym, bo żyjącym dowodem na błogosławione skutki społecznej wrażliwości mariawitów na bezradność i upokorzenie („Relacja Haliny Gostyńskiej -Stanisławskiej” 2014).

Mariawickie spółdzielnie mieszkaniowe i wzorcowe gospodarstwa rolne – dające pracę bezrobotnym i dach nad głową bezdomnym – choć wykraczające poza ramy dzisiejszej pomocy społecznej – nawiązują jednak swoim charakterem do podmiotów ekonomii społecznej – spółdzielni socjalnych, które poprzez osoby beneficjentów (bezdomni, bezrobotni, niepełnosprawni) również pozostają w kręgu jej zainteresowania i wsparcia szczególnie w zakresie działań popularyzatorsko-promocyjnych (zob. np. „Koordynacja Ekonomii Społecznej na Mazowszu” 2017). Zgodnie z obowiązującymi przepisami, spółdzielnie socjalne mogą tworzyć kościelne osoby prawne („Ustawa o spółdzielniach socjalnych” 2006). Podmiotem ekonomii społecznej są również zakłady aktywności zawodowej zapewniające zatrudnienie m.in. osobom niepełnosprawnym. Na Mazowszu, w Stanisławowie niedaleko Płocka, w specjalnie na ten cel wykupionym gospodarstwie rolnym działa rolniczy zakład aktywności zawodowej dla niewidomych.

Pożyczki na rozwój rolnictwa, a w mieście rzemiosła, których udzielały wspomniane wcześniej towarzystwa pożyczkowo-oszczędnościowe o charakterze kas spółdzielczych, przypominają częściowo przynajmniej dzisiejsze pożyczki i dotacje na podjęcie własnej działalności gospodarczej, założenie lub przystąpienie do spółdzielni socjalnej. Wsparcie takie otrzymują osoby niepełnosprawne i bezrobotne – dwie z grup wymienionych w ustawie o pomocy społecznej, choć nie ze środków na nią przeznaczanych.

Zamiast podsumowania

W działalność społeczną zaangażowani byli – jak wspomniano – mariawiccy kapłani, siostry zakonne i świeccy zrzeszeni m.in. Związkach Wspomagania Ubogich. Wiele z tych działań prowadzonych było przez wiernych nie tylko w celu poprawy własnej sytuacji, ale na rzecz innych, bezinteresownie. W ramach wolontariatu, którego ideę promują i urzeczywistniają obecnie zarówno ośrodki pomocy społecznej, jak i organizacje pozarządowe zajmujące się pomocą społeczną.

Politycy społeczni podkreślają zgodnie ważną rolę ruchów społecznych i samopomocowych w pracy ze społecznością lokalną (Wejzman 2011, 114), a to przecież nic innego jak mariawicka praktyka sprzed dziesiątków lat.

Dokonania pierwszych trzydziestu lat istnienia, wywodzącego się wprawdzie z Kościoła Rzymskokatolickiego, ale historycznie bardzo młodego wyznania, które objęło swym zasięgiem tysiące ludzi, także spoza społeczności mariawickiej, stanowią jedyne w Kościele Katolickim przykład prowadzonej konsekwentnie pracy na rzecz osób potrzebujących pomocy, czy jak się dziś określa – zagrożonych wykluczeniem społecznym. Pracy zasługującej na miano wielkiego dzieła pomocy społecznej, choć prowadzonej bez naukowych podstaw, teoretycznych modeli i sprawdzonych w praktyce rozwiązań systemowych. Działalności, która miała zapewnić potrzebującym „«prawa» płynące z zasady miłości bliźniego”.

Autorytet europejskiego Kościoła starokatolickiego, biskup Urs Küry, w dziele „Kościoł starokatolicki. Historia, nauka, dążenia” poświęcił Starokatolickiemu Kościołowi Mariawitów w Polsce zaledwie osiem zdań. W tym krótkim opisie dwukrotnie wspominał jednak o jego działalności społecznej (Küry 1996, 109). Praktycznej pracy u podstaw, nie uregulowanej żadnymi ustawami i aktami wykonawczymi do nich, tak jak ma to miejsce obecnie¹³, prowadzonej bez środków pochodzących z budżetu państwa przez kapłanów, siostry zakonne i wiernych, którzy

---

¹³ Patrz przypis 10.

„uwierzyli sercem, wyznali ustami”, a wedle zaleceń Marii Franciszki Kozłowskiej „miłość Boga i bliźniego stwierdzali czynami”.

Bibliografia

- Grewiński, Mirosław. 2011. „Od administrowania do zarządzania usługami społecznymi”. W *Środowiskowe usługi społeczne – nowa perspektywa polityki i pedagogiki społecznej*, red. Mirosław Grewiński i Bohdan Skrzypczak, 31-44. Warszawa Wyższa Szkoła Pedagogiczna TWP.
- Guzowska Halina. 2013. „Zamiast podsumowania: o pomaganiu trzeba mówić”. W *Rola mediów w aktywnej integracji*, 123-127. Warszawa: Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej.
- Kozłowska, Maria Franciszka [Św.]. 2002. *Dzieło Miłosierdzia*. Płock: Wydawnictwo Kościoła Starokatolickiego Mariawitów.
- Küry, Urs. 1996. *Kościół starokatolicki. Historia, nauka, dążenia*. Warszawa: Chrześcijańska Akademia Teologiczna.
- Mames, Tomasz Dariusz. 2015. *Oświata Mariawitów w latach 1906-1935*. Warszawa-Bellerive-sur-Allier: DiG, Edition la Rama.
- Rybak, Stanisław. 2011. *Mariawityzm: Dzieje i współczesność*. Warszawa: Agencja Wydawnicza CB.
- Rybak, Stanisław. 1992. *Mariawityzm: Studium historyczne*. Warszawa: Lege.
- Wejcmian, Zbigniew. 2011. „Świadczenie usług społecznych – w stronę trzeciego sektora”. W *Środowiskowe usługi społeczne – nowa perspektywa polityki i pedagogiki społecznej*, red. Mirosław Grewiński i Bohdan Skrzypczak, 113-136. Warszawa Wyższa Szkoła Pedagogiczna TWP.
- Jabłoński, Ludwik. 1975. „Społeczne aspekty mariawityzmu jako ruchu religijnego” *Mariawita* 3:11.
- Jaworski, Zdzisław. 1980. „Mariawicka myśl społeczna w teorii i praktyce (6)”, *Mariawita* 10:9.
- Jaworski, Zdzisław. 1981. „Mariawicka myśl społeczna w teorii i praktyce (8)”, *Mariawita* 1-2:7.

- Jaworski, Zdzisław. 1981. „Mariawicka myśl społeczna w teorii i praktyce (9)”, *Mariawita* 3:11.
- Jaworski, Zdzisław. 1981. „Mariawicka myśl społeczna w teorii i praktyce”, *Mariawita* 5:14.
- Jaworski, Zdzisław. 1981. „Mariawicka myśl społeczna w teorii i praktyce (13)”, *Mariawita* 9-10:6.
- Koordinacja Ekonomii Społecznej na Mazowszu. 2017. Dostęp 2017.05.17. <http://www.es.mcps-efs.pl>
- Ocena zasobów pomocy społecznej w oparciu o sytuację społeczną i demograficzną województwa mazowieckiego za 2013 rok. 2014. Dostęp 2017.05.17. http://www.mcps.com.pl/images/docs/ozps/OZPS_2014.pdf
- Relacja pani Haliny Gostyńskiej-Stanisławskiej spisana przeze mnie listopadzie 2014 roku.
- Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (*Dz. U. 2004, Nr 64, poz. 593 z późn. zm.*).
- Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (*Dz. U. 2004, Nr 149, poz. 887 z późn. zm.*).
- Ustawa z dnia 20 kwietnia 2014 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (*Dz. U. 2004, Nr 99, poz. 1001 z późn. zm.*).
- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych (*Dz. U. z 2006 r. Nr 94, poz. 651 z późn. zm.*).

CHRZEŚCIJAŃSKA AKADEMIA TEOLOGICZNA
w WARSZAWIE

Rok LX

Zeszyt 1

ROCZNIK TEOLOGICZNY

WARSZAWA 2018

REDAGUJE KOLEGIUM

dr hab. Jakub Slawik, prof. ChAT – redaktor naczelny

dr hab. Jerzy Ostapczuk, prof. ChAT – zastępca redaktora naczelnego

prof. dr hab. Tadeusz J. Zieliński

dr hab. Borys Przedpełski, prof. ChAT

dr Jerzy Sojka – sekretarz redakcji

Skład komputerowy – Łukasz Troc

W związku z wprowadzaniem równoległej publikacji czasopisma w wersji papierowej i elektronicznej Redakcja „Rocznika Teologicznego” informuje, iż wersją pierwotną jest wersja papierowa.

BWHEBB, BWHEBL, BWTRANSH [Hebrew]; BWGRKL, BWGRKN, and BWGRKI [Greek]

PostScript® Type 1 and TrueType fonts Copyright ©1994-2013 BibleWorks, LLC.

All rights reserved. These Biblical Greek and Hebrew fonts are used with permission and are from BibleWorks (www.bibleworks.com)

ISSN 0239-2550

Wydano nakładem

Wydawnictwa Naukowego ChAT

ul. Miodowa 21c, 00-246 Warszawa tel. +48 22 635-68-55

Nakład: 200 egz., objętość ark. wyd.: 6,5

Spis treści

ARTYKUŁY

- Ростислав Ярема, *Храмоздательная деятельность династии Бахрушиных*..... 7
- HALINA GUZOWSKA, *Działalność społeczna Starokatolickiego Kościoła Mariawitów do roku 1935 – próba porównania do czasów współczesnych*..... 27
- BOGUSŁAW HELBIN, *Urząd pastora w regulacjach prawnych głównych Kościołów ewangelikalnych w Polsce*..... 43
- MARIUSZ KOCOŁ, *Wybrane problemy bioetyczne w rozumieniu Kościołów pentekostalnych i Kościoła katolickiego. Studium teologiczno-porównawcze*..... 71
- PAWEŁ RATAJ, *Celebracja misterium Bożego miłosierdzia w roku liturgicznym Kościoła Polskokatolickiego*..... 89
- Сергей Викторович Шумило, *Духовно-литературное наследие афонского старца Иоанна Вишенского* 111

RECENZJE

- Мищанин В. 2018. *Радянізація Закарпаття 1944-1950 рр.*
– Ужгород: РІК-У – 644 с. (MARIAN BENDZA) 137

KRONIKA

- Sprawozdanie z ogólnopolskiego sympozjum naukowego „Prawo do prywatności w Kościołach i innych związkach wyznaniowych: od tajemnicy duszpasterskiej do ochrony danych osobowych”. Chrześcijańska Akademia Teologiczna w Warszawie, 15 marca 2018 r. (AGNIESZKA FILAK) 143

Wykaz autorów

Rostislav Ârema, prot.rostislav@gmail.com, 129626 Москва, 1-й Рижский переулок, д.2, стр.7, храм Живоначальной Троицы

Halina Guzowska, inagie@poczta.onet.pl, Chrześcijańska Akademia Teologiczna w Warszawie, ul. Człuchowska 9B m.3, 01-360 Warszawa

Bogusław Helbin, gbhelbin@interia.pl, Chrześcijańska Akademia Teologiczna w Warszawie, ul. Kopernika 102, 34-300 Żywiec

Mariusz Kocoł, kocol.mariusz@gmail.com, Wydział Teologiczny Uniwersytetu Opolskiego, ul. Drzymały 1A, 45-342 Opole

Paweł Rataj, pawel_rataj@wp.pl, Chrześcijańska Akademia Teologiczna w Warszawie, ul. Zamkowa 5/6, 58-160 Świebodzice

Sergej Viktorovič Šumilo, sergshumilo@gmail.com, 126 Velyka Vasylkivska St., office 1, Kyiv, Ukraine, 03150